

ZDZISŁAW PAPIERKOWSKI

NIEKTÓRE ASPEKTY KARY GRZYWNY

I

Z punktu widzenia przykrości i dolegliwości tkwiącej w karze jako odpłacie za przestępstwo popełnione w zamiarze osiągnięcia korzyści materialnej, grzywna jest środkiem karnym bardzo skutecznym. Warunkiem tej skuteczności jest jednak okoliczność, aby przy wymiarze grzywny wziąć pod uwagę nie tylko winę sprawcy, jego czyn i wyrządzoną nim szkodę, lecz również korzyść majątkową, jaką sprawca osiągnął z przestępstwa, oraz jego stosunki majątkowe (art. 56 k.k.). Chodzi więc o to, aby ta kara pieniężna nie była przywilejem ludzi dobrze sytuowanych materialnie, dla których jej wymiar w pobliżu dolnej granicy, czy nawet wymiar średni nie będzie dotkliwym uszczerbkiem majątkowym. Ich czułość na punkcie utraty majątku i związane z tym cierpienie moralne wywoła dopiero grzywna zbliżająca się do górnej granicy zagrożenia bądź osiągająca aż swoje maksimum.

Grzywna posiada ponadto inne dodatnie cechy, jak podzielność i elastyczność, tzn. łatwość adekwatnego dostosowania jej wysokości do stopnia winy przestępcy, charakteru i rozmiarów przestępstwa, wysokości spowodowanej nim szkody oraz korzyści osiągniętych z przestępstwa. Nic więc dziwnego, że grzywna jest środkiem karnym faworyzowanym w stosunku do kary pozbawienia wolności. Wyrazem tej preferencji jest np. przepis art. 57 § 2 k.k., w myśl którego sąd, mając możliwość wyboru między karą pozbawienia wolności a grzywną, wymierza karę pozbawienia wolności tylko wtedy, gdy skazanie na grzywnę nie byłoby celowe. Jakkolwiek ten przepis wspomina o prawie wyboru między dwoma środkami karnymi, a więc o czymś z natury rzeczy fakultatywnym, to jednak ma on charakter obligatoryjny. Nakazuje bowiem sądowi wykonanie prawa wyboru w ten sposób, by przede wszystkim zdecydował się na grzywnę, a dopiero w razie niecelowości tego kroku orzekł karę pozbawienia wolności.

Grzywna jest w świetle polskiego prawa karnego karą zasadniczą. Występuje bądź jako kara wyłączna, tzn. jako jedyne zagrożenie karne za dane przestępstwo (np. za niektóre wykroczenia lub niektóre występki

skarbowe), bądź w związku z karą pozbawienia wolności. W tym przypadku figuruje grzywna jako kara fakultatywna bądź jako kara obligatoryjna. Z pierwszą postacią mamy do czynienia w tych przypadkach, w których ustawa karna zagraża grzywną alternatywnie, tj. karą pozbawienia wolności albo grzywną (np. art. 124, 161, 178, 196, 256 k.k. oraz szereg podobnych przepisów ustaw karnych dodatkowych). Druga jej postać ma miejsce wówczas, kiedy ustawa karna zagraża grzywną kumulatywnie, tzn. karą pozbawienia wolności oraz grzywną. O tej grzywnie obligatoryjnej i kumulatywnej wspomina kodeks karny w kilku przepisach części szczególnej (art. 134, 135, 160, 170, 210—212, 255, 283 k.k.). Poza kodeksem karnym grzywną taką zagrażają niektóre ustawy karne dodatkowe (np. art. 26—27 i 29—30 ustawy z dnia 8 I 1951 r. o środkach farmaceutycznych i odurzających oraz artykułach sanitarnych; art. 51 ustawy z dnia 10 VII 1952 r. o prawie autorskim; art. 1—6 ustawy antyspekulacyjnej z dnia 13 VII 1957 r.; art. 1—4 oraz 6 i 7 ustawy z dnia 18 VI 1959 r. o odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciw własności społecznej; art. 3 ust. 2 oraz art. 7 ustawy z dnia 22 IV 1959 r. o zwalczaniu niedozwolonego wyrobu spirytusu)¹. Ponadto o takiej obligatoryjnej i kumulatywnej grzywnie wspomina przepis art. 42 § 2 k.k., w myśl którego sąd ma obowiązek wymierzyć grzywnę obok kary pozbawienia wolności przepisanej w ustawie, jeżeli przestępstwo zostało popełnione z chęci zysku. Obowiązek ten odpada wówczas, kiedy skazanie na grzywnę nie byłoby celowe. Jeżeli jednak sprawca osiągnął z takiego przestępstwa korzyść majątkową i czynem swym wyrządził szkodę, to odstąpienie od wymierzenia grzywny dopuszczalne jest jedynie w razie wynagrodzenia szkody wyrządzonej przestępstwem.

W tym artykule pragnę omówić następujące, wiążące się z karą grzywny, problemy: a) Czy zwolnienie sądu z obowiązku skazania na grzywnę w przypadku niecelowości jej orzeczenia (art. 42 § 2 k.k.)² odnosi się do tych przepisów ustawy karnej, które zagrażają kumulatywnie karą pozbawienia wolności i grzywną (art. 134 k.k. oraz inne przepisy z tej grupy)? b) Wymiar zastępczej kary pozbawienia wolności obok zasadniczej kary pozbawienia wolności; c) Grzywna i przepadek (konfiskata) majątku.

¹ Aby nie cytować za każdym razem tych wszystkich przepisów, w dalszym ciągu artykułu będzie o nich mowa jako o przepisach art. 134 k.k. oraz innych z tej grupy.

² Chodzi tu oczywiście tylko o takie przypadki, w których sąd ma prawo badania celowości wymiaru grzywny, tzn. w których nie ma zostosowania dodany do przepisu art. 42 § 2 k.k. przepis ustawy z dnia 16 XI 1960 r., iż odstąpienie od orzeczenia grzywny możliwe jest tylko wówczas, gdy nastąpiło wynagrodzenie szkody wyrządzonej przestępstwem. Jeżeli to wynagrodzenie szkody nie nastąpiło, sąd musi wymierzyć grzywnę, choćby to było oczywiście niecelowe.

II

Przepis art. 42 § 2 k.k. znajduje się w części ogólnej tegoż kodeksu, ponadto jego ton jest kategoryczny. Na podstawie tych okoliczności można by dojść do wniosku, że treść tego przepisu powinna odnosić się do wszystkich przepisów zawartych w części szczególnej kodeksu karnego oraz innych ustaw karnych (art. 92 k.k.), przy czym obojętną byłoby rzeczą, czy chęć zysku gra rolę jedynie pobudki przy popełnianiu danego przestępstwa, czy jest ona elementem składowym danej postaci przestępnej, czyli ustawowego stanu faktycznego (np. art. 207—209 k.k., art. 212 k.k.). Należałoby zatem stwierdzić, że o ile skazanie na grzywnę nie jest celowe, to sąd może z niego zrezygnować nie tylko w tych przypadkach, w których ustawa karna zagraża samą karą pozbawienia wolności bądź także grzywną jako karą alternatywną, lecz również w tych przypadkach, w których grzywna występuje kumulatywnie z karą pozbawienia wolności. Konkretyzując to twierdzenie można by powiedzieć, że przepis art. 42 § 2 k.k. ma zastosowanie również do przepisu art. 134 k.k. oraz innych przepisów z tej grupy. Do zajęcia takiego stanowiska mogłyby prowadzić nie tylko konsekwencje natury logicznej, lecz również argumenty z dziedziny kryminalno-politycznej. Skoro bowiem wolno sądowi zrezygnować ze skazania na grzywnę np. sprawcy kradzieży czy oszustwa, o ile tej grzywny nie będzie można ściągnąć, to dla czego nie miałyby być wolno zrezygnować z niej w stosunku np. do pasera, sprawcy udaremnienia przetargu publicznego czy osoby zagarniającej mienie społeczne, jeżeli zachodzi takie samo prawdopodobieństwo nieściągalności grzywny. Jak wiadomo, grzywna jest tym środkiem karnym, który ma przysporzyć sprawcy przestępstwa szczególnej przykrości w jego stosunku do majątku. Jeżeli więc są dane co do tego, że tej przykrości nie będzie można wyrządzić, w takim razie należy z użycia instrumentu jej wyrządzenia zrezygnować w każdym przypadku, bez względu na to, czy ustawa karna grozi grzywną w takiej formie, jak to czyni przepis art. 42 § 2 k.k., czy też w takiej formie, jaką spotykamy w przepisach art. 134 k.k. oraz innych z tej grupy. Przeciwno temu pogładowi można by wysunąć argument, że grzywna, o której wspominają przepisy art. 134 k.k. oraz inne z tej grupy, jest kumulatywna i obligatoryjna, że zatem w tych przypadkach nie wolno sądowi badać możliwości jej ściągnięcia, tj. celowości jej wymierzenia, lecz musi on ją orzec bez względu na te okoliczności. Z drugiej jednak strony nie można nie zauważyć, że tak samo kumulatywna i obligatoryjna jest grzywna, o której wspomina przepis art. 42 § 2 k.k. Jeżeli więc w przypadku tej kumulatywno-obligatoryjnej grzywny wolno sądowi odstąpić od wymierzenia jej ze względu na niecelowość tego wymiaru, to te same prerogatywy powinny służyć sądowi w przypadku innej kumulatywno-obligatoryjnej grzywny, niezależnie od tego, w jakiej postaci i w jakiej części ustawy karnej ta obligatoryjność i kumulacja zostały wyrażone.

Widzimy więc, że istnieją pewne racje, które powinny pozwolić na ujmowanie przepisu art. 42 § 2 k.k. jako normy nie dopuszczającej żadnych wyjątków. Jednakże przy wnikliwszym podejściu od tego zagadnienia okazuje się, iż racje te są pozorne, że zatem przepis art. 42 § 2 k.k. (co do rezygnacji z wymiaru grzywny) nie ma zastosowania do sytuacji określonych w przepisach art. 134 k.k. oraz innych z tej grupy. Wynika to z należytej interpretacji wszystkich wchodzących tutaj w grę przepisów w ich wzajemnym zestawieniu. Mianowicie przepis art. 42 § 2 k.k. postanawia, że w razie popełnienia przestępstwa z chęci zysku sąd wymierza grzywnę obok kary pozbawienia wolności. Parafrazując ten przepis powiemy, że chodzi w nim tylko o takie przypadki z części szczególnej ustawy karnej, w których przepis nie przewiduje obligatoryjnej grzywny obok kary pozbawienia wolności. W przeciwnym bowiem razie należałoby przepis art. 42 § 2 k.k. uważać za powtórzenie tego przepisu części szczególnej ustawy karnej co do orzeczenia grzywny. Jeżeli poszczególne przepisy o takiej grzywnie wspominają, to należy uznać, że podstawą do jej orzeczenia są te poszczególne przepisy, a nie przepis generalny zawarty w części ogólnej kodeksu karnego. Wobec tego więc, że przepis art. 134 k.k. oraz inne z tej grupy mają własną podstawę do orzeczenia obligatoryjnej grzywny, nie potrzebują one czerpać tego prawa z przepisu art. 42 § 2 k.k. Skoro zatem przepis art. 42 § 2 k.k. nie odnosi się do przepisu art. 134 k.k. oraz innych z tej grupy pod względem obligatoryjności i kumulatywności grzywny, więc może on mieć zastosowania do nich również w dziedzinie oceny celowości skazania na grzywnę.

Jeżeli z kolei przypatrzymy się przepisowi art. 134 k.k. oraz innym z tej grupy, to musimy skonstatować, że z jednej strony wspólnym mianownikiem dla nich wszystkich, a więc zjawiskiem nadającym im charakter jednolitości co do sposobu wyrażania sankcji karnej, jest obligatoryjna i kumulatywna grzywna. Z drugiej jednak strony różnią się one pomiędzy sobą tym, że tylko niektóre z nich wspominają o chęci zysku jako istotnym znamieniu przestępstwa (art. 212 k.k., art. 283 k.k.). Fakt ten upoważnia do wyrażenia poglądu, że nie tylko chęć zysku, lecz również różne inne okoliczności stanowią legitymację dla obligatoryjności grzywny w tych przepisach przewidzianej. Podstawą do wprowadzenia obligatoryjnej grzywny jest dla przepisu art. 42 § 2 k.k. jedynie chęć zysku jako pobudka lub element składowy przestępstwa, przeto należy stwierdzić, iż przepis ten z jednej strony, a przepis art. 134 k.k. oraz inne z tej grupy z drugiej strony hołdują różnej ideologii co do określenia sankcji karnej i zasadniczo nie mają wspólnej platformy. Wprawdzie w świetle przepisów art. 212 k.k. i częściowo art. 283 k.k. podstawą do zagrożenia obligatoryjną i kumulatywną grzywną jest chęć zysku, a wobec tego można by ewentualnie mówić o wspólnej płaszczyźnie dla tych dwu przepisów i przepisu art. 42 § 2 k.k., oraz, co za tym idzie,

o zastosowaniu tego ostatniego do dwu poprzednich. Rozwiązanie takie nie jest jednak trafne, albowiem przepisy art. 212 k.k. oraz art. 283 k.k. stanowią ze względu na sposób wyrażenia sankcji karnej ten sam typ, co i przepis art. 134 k.k. oraz inne z tej grupy, a zatem muszą dzielić ten sam los, co i reszta przepisów z tej grupy, gdy chodzi o modyfikację lub inne zjawiska dotyczące tejże sankcji karnej.

Należy zatem stwierdzić, że w przypadkach przewidzianych w przepisie art. 134 k.k. oraz innych przepisach z tej grupy zagrażających grzywną kumulatywnie obok kary pozbawienia wolności — sąd nie ma prawa rezygnować z orzeczenia grzywny, choćby nawet miał pewność, że jej wymiar jest niecelowy. W tych bowiem przypadkach ustawa karna kategorycznie nakazuje orzeczenie grzywny niezależnie od tego, czy przestępstwo zostało popełnione z chęci zysku, czy z innych pobudek. Jeżeli przestępstwo określone w jednym z przepisów należących do tej grupy zostało popełnione z chęci zysku, to odpada wymierzenie grzywny na podstawie przepisu art. 42 § 2 k.k. Przepis ten jest bowiem obligatoryjny tylko w stosunku do tych przestępstw, za które inny przepis ustawy karnej nie grozi grzywną kumulatywnie obok kary pozbawienia wolności. Przepis art. 42 § 2 k.k. nakazuje orzeczenie grzywny „obok kary pozbawienia wolności przepisanej w ustawie”. Wymogu tego nie zmienia nowela z dnia 16 XI 1960 r. przez dodanie do przepisu art. 42 § 2 k.k. zacytowanego poprzednio zdania na temat możliwości odstąpienia od wymierzenia grzywny jedynie w razie wynagrodzenia szkody wyrządzonej przestępstwem. Toteż, jeżeli obok tej kary pozbawienia wolności grzywna grozi już na mocy innego przepisu ustawy, nie można jej wymierzać na podstawie przepisu art. 42 § 2 k.k., choćby przestępstwo zostało popełnione z chęci zysku. Byłyby to przysłowiowe dwa grzyby w barszczu. Wymiar takiej podwójnej grzywny za to samo przestępstwo prowadziłby do bezsensownej sytuacji, w której sąd co do grzywny z art. 42 § 2 k.k. miałby prawo badania celowości jej orzeczenia, natomiast nie miałby tego prawa co do grzywny, którą należałoby orzec na podstawie przepisu art. 134 k.k. oraz innych przepisów z tej grupy. A przecież chodziłoby o to samo przestępstwo, o tę samą winę jego sprawcy, o ten sam rozmiar osiągniętej korzyści i wyrządzonej szkody, o te same stosunki majątkowe skazanego.

III

W myśl znowelizowanego przepisu art. 43 § 4 k.k. kara zastępcza pozbawienia wolności wynosi najwyżej 3 lata aresztu lub 3 lata więzienia. Nie może ona jednak przekraczać najwyższego wymiaru kary pozbawienia wolności przewidzianego dla danego przestępstwa. Jak wiadomo, zastępcze pozbawienie wolności może powstać z nieściągalnej grzywny występują-

cej kumulatywnie z karą pozbawienia wolności lub alternatywnie obok tejże kary.

W związku z zastępczym pozbawieniem wolności jako namiastką nieściągalnej grzywny kumulatywnej powstaje pytanie, jak należy postąpić w sytuacji, w której grzywna ta została wymierzona na podstawie przepisu art. 42 § 2 k.k. Czy ma się ją traktować na równi z sytuacją, w której grzywna występuje jako kara kumulatywna i obligatoryjna na podstawie danego przepisu części szczególnej ustawy karnej (art. 134 k.k. oraz inne przepisy z tej grupy), czy sytuacje te są różne z punktu widzenia przepisu art. 43 § 4 k.k.? Skazanie za przestępstwo określone np. w przepisie art. 134 k.k. czy art. 160 k.k. na więzienie i grzywnę (nieściągalną) może w maksymalnym wymiarze wyrazić się karą 5 lat więzienia zasadniczego i 3 lat więzienia zastępczego, a więc karą przekraczającą najwyższy wymiar zasadniczej kary pozbawienia wolności grożącej za te przestępstwa. Chodzi więc o to, czy można tak samo postąpić w przypadku skazania za jakiegokolwiek inne przestępstwo, aniżeli te, o których wspominają przepisy art. 134 k.k. oraz inne z tej grupy, jeśli zostało ono popełnione z chęci zysku, w związku z czym została wymierzona grzywna (nieściągalna) na podstawie przepisu art. 42 § 2 k.k.

Wyobraźmy sobie, że za fałszywe oskarżenie (art. 143 k.k.), kradzież (art. 257 § 1 k.k.), oszustwo (art. 264 § 1 k.k.) itd. popełnione z chęci zysku zostaje sprawca skazany na więzienie oraz grzywnę, która jest nieściągalna. Czy i w tych przypadkach można wymierzyć obok maksimum kary zasadniczej również karę zastępczą, zwłaszcza w jej maksymalnym wymiarze, a więc 5 lat więzienia zasadniczego i 3 lata więzienia zastępczego? Czy karę zastępczą należy wymierzyć w tych przypadkach tylko o tyle i tylko w takiej wysokości, aby łącznie z karą zasadniczą wymierzoną przez sąd nie przekraczały maksimum ustawowego wymiaru za jedno z tych przestępstw, tzn. 5 lat więzienia? Rozstrzygnięcie tego zagadnienia zależy od ustalenia okoliczności, czy grzywnę, o której wspomina przepis art. 42 § 2 k.k., mamy uważać za takie samo ustawowe zagrożenie karne, jakie spotykamy we wszystkich przypadkach kumulatywnej sankcji karnej w części szczególnej ustawy karnej, czy tylko za jakieś swoiste zagrożenie nie pozwalające na wysnucie z niego tych wszystkich konsekwencji, do jakich może prowadzić normalne ustawowe zagrożenie karne.

Jeżeli chodzi o tekst przepisu art. 42 § 2 k.k., daje on dostateczną podstawę do uznania grzywny za karę tak samo kumulatywną i obligatoryjną jak grzywna, o której wspominają przepisy art. 134 k.k. oraz inne z tej grupy. Jedyna różnica zachodząca pomiędzy tymi grzywnami polega na tym, że co do grzywny przewidzianej przez przepis art. 42 § 2 k.k. sąd ma prawo i obowiązek badać celowość wymierzenia jej (z wyjątkiem sytuacji określonej w ostatnim zdaniu tego przepisu dodanym przez ustawę z 16 XI 1960 r.), podczas gdy nie ma on tego prawa w odniesieniu do grzywny przewidzianej w przepisach art. 134 k.k. oraz innych z tej

grupy. Z chwilą kiedy grzywna została na mocy przepisu art. 42 § 2 k.k. przez sąd orzeczona, powinna ona w razie nieściągalności dzielić całkowicie los nieściągalnej grzywny orzeczonej na podstawie przepisu art. 134 k. k. oraz innych przepisów z tej grupy. Podobnie więc jak w przypadkach opartych na tych przepisach, tak i w przypadku nieściągalności grzywny wymierzonej na mocy przepisu art. 42 § 2 k.k. można zamienić ją na karę zastępczą pozbawienia wolności w ten sposób, że obok maksimum zasadniczej kary pozbawienia wolności można wymierzyć zastępcze więzienie lub zastępczy areszt w wysokości nie przekraczającej granicy ustalonej przepisem art. 43 § 4 k.k. Konkretyzując tę tezę powiemy, że w przypadku skazania np. za poplecznictwo (art. 148 k.k.) na więzienie oraz na mocy przepisu art. 42 § 2 k.k. na grzywnę, można w razie nieściągalności grzywny wymierzyć karę 5 lat więzienia zasadniczego i 3 lata więzienia zastępczego.

Przy zamianie nieściągalnej grzywny na zastępczą karę pozbawienia wolności należy jednak poza ograniczeniami, o których wspomina przepis art. 43 § 4 k.k., baczyć również na to, aby suma kary zasadniczej pozbawienia wolności i kary zastępczej pozbawienia wolności nie przekraczała najwyższego ustawowego wymiaru przewidzianego dla danego rodzaju kary, tzn. aby nie przekraczała 15 lat jeśli chodzi o więzienie, a 5 lat jeśli chodzi o areszt. Gdyby więc sprawca przestępstwa określonego np. w przepisie art. 259 k.k. został skazany na 15 lat więzienia i na mocy przepisu art. 42 § 2 k.k. na grzywnę (nieściągalną), to ta kara nie będzie mogła opiewać na 15 lat więzienia zasadniczego i 3 lata więzienia zastępczego, gdyż kara więzienia trwa najwyżej 15 lat, jeżeli ustawa nie przewiduje więzienia dożywotniego (art. 39 § 1 k.k.). Wobec wymierzenia maksymalnej zasadniczej kary więzienia, nie można już wymierzać zastępczej kary więzienia. Jeżeliby natomiast kara zasadnicza została wymierzona przez sąd poniżej ustawowego maksimum, to kara zastępcza pozbawienia wolności mogłaby być wymierzona w takiej wysokości, aby łącznie z sądowym wymiarem kary zasadniczej nie przekroczyła 15 lat więzienia. Analogicznie przedstawia się sprawa z aresztem zasadniczym i aresztem zastępczym, których łączna wysokość nie może przekroczyć 5 lat (art. 40 § 1 k.k.).

Czy wyrażony tutaj pogląd na temat traktowania grzywny, o której wspomina przepis art. 42 § 2 k.k. na równi z grzywną przewidzianą w przepisie art. 134 k.k. oraz innych przepisach z tej grupy w dziedzinie wymiaru zastępczej kary pozbawienia wolności, pozostaje w zgodzie z zasadą *nulla poena sine lege*? Zasada ta polega, jak wiadomo, na niemożności orzeczenia ani rodzaju kary nie przewidzianego przez ustawę, ani wysokości kary przekraczającej granicę ustaloną przez ustawę. Przepisy art. 42 § 2 k.k. oraz art. 43 § 4 k.k. są taką samą *lex* jak każdy inny przepis zawarty w ustawie karnej, przeto oparcie na nich wymiaru kary pozbawienia wolności przekraczającej maksimum zasadniczej kary gro-

żącej za dane przestępstwo, lecz nie przekraczającego najwyższego ustawowego wymiaru przewidzianego dla danego rodzaju kary, nie może uchodzić za poena sine lege.

Posłużmy się pewną analogią. Mianowicie, podobnie jak zaostrenie kary na zasadzie przepisów art. 60 k. k. (recydywa, nawyknięcie, zawodowość) czy art. 291 k.k. (niewłaściwe przestępstwa urzędnicze) jest wymiarem opartym na wyraźnym upoważnieniu ustawy, tak samo jest wymiarem na mocy ustawy zaostrenie kary zasadniczej pozbawienia wolności przez dodanie do niej zastępczego pozbawienia wolności. Co więcej, zaostrenie kary w tej ostatniej formie jest może nawet bardziej ugruntowane w tej lex aniżeli podwyższenie kary w stosunku do recydywisty, przestępcy nałogowego i zawodowego, czy urzędnika popełniającego przestępstwo pospolite w czasie lub w związku z urzędowaniem. O ile bowiem przepisy art. 60 k.k. oraz art. 291 k.k. pozostawiają sprawę zaostrenia kary swobodnemu uznaniu sądu, o tyle przepis art. 42 § 2 k.k. wręcz nakazuje sądowi zaostrić karę pozbawienia wolności karą grzywny, która w razie nieściągalności powinna zamienić się na zaostrenie w postaci zastępczej kary pozbawienia wolności. Jeżeli to zastępcze pozbawienie wolności będzie się obracać w granicach ustalonych przez przepis art. 43 § 4 k.k. i wraz z karą zasadniczą w granicach ustalonych dla danego rodzaju kary (art. 39 § 1 k.k. oraz art. 40 § 1 k.k.), wówczas takiego wymiaru nie można uważać za karę kolidującą z zasadą nulla poena sine lege³. Inaczej natomiast przedstawia się sprawa w razie alternatywnego zagrożenia grzywną obok kary pozbawienia wolności. W takim przypadku zastępcza kara pozbawienia wolności nie może przekroczyć górnej granicy zasadniczej kary pozbawienia wolności przewidzianej za dane przestępstwo. Jest to chyba zupełnie oczywiste ze względu na istotną różnicę, jaka zachodzi między grzywną obligatoryjną i kumulatywną a grzywną fakultatywną.

W związku z tezą, że suma zasadniczej i zastępczej kary pozbawienia wolności nie może przekroczyć ustawowej granicy danego rodzaju kary, należy wspomnieć o odmiennym co do tego stanowisku Sądu Najwyższego wyrażonym w postanowieniu z dnia 10 III 1962 r. (sprawa IV KZ 188/61) oraz w wyroku z dnia 17 IX 1963 r. (sprawa I K UI/63)⁴. Orze-

³ Odmiennego zdania co do tego zagadnienia jest J. Makarewicz w komentarzu do kodeksu karnego, Lwów 1938, wyd. V, s. 184—186.

⁴ Postanowienie z dnia 10 III 1962 r. (IV KZ 188/61): „Kara zasadnicza i kara zastępcza pozbawienia wolności ulegają wykonaniu oddzielnie nawet wówczas, gdy suma tych kar przekracza granice określone dla zasadniczej kary pozbawienia wolności. Przepis art. 33 § 1 k.k. ma zastosowanie także wtedy, gdy kara grzywny zostaje zamieniona na karę zastępczą pozbawienia wolności. Podobnie należy ocenić sytuację, gdy grzywnę wymierzono obok kary dożywotniego więzienia. Wymierzenie tych kar w zbiegu jest dopuszczalne skoro ustawa zabrania jedynie wymierzenia kary grzywny obok kary śmierci (§ 2 art. 33 k.k.)”. Postanowienie to zostało ogłoszone w orzecznictwie Sądu Najwyższego — Izba Karno i Izba Wojskowa [OSN IK

czenia te są niezgodne z przepisami art. 39 § 1 k.k. oraz art. 40 § 1 k.k. określającymi nieprzekraczalne granice obydwu rodzajów kary pozbawienia wolności. Nie tylko jednak te przepisy zakazują wychodzenia poza te granice. Zakaz przekraczania granicy górnej tej kary zawierają również przepisy art. 31 § 2 k.k. („i nie może przekroczyć najwyższego ustawowego wymiaru przewidzianego dla danego rodzaju kary”) oraz art. 60 § 1 k.k. („nie przekraczając jednak ustawowej granicy danego rodzaju kary”). Widzimy więc, że jakkolwiek przepisy art. 31 § 2 k.k. oraz art. 60 § 1 k.k. są nastawione na zaostrenie kary, to nie pozwalają na takie zaostrenie, które by naruszało fundamentalną zasadę dotyczącą granicy więzienia i aresztu określonej w przepisach art. 39 § 1 k.k. oraz art. 40 § 1 k.k. To stanowisko przepisów art. 31 § 2 k.k. oraz art. 60 § 1 k.k. jest miarodajne również dla zaostrenia, jakim jest zastępcza kara pozbawienia wolności w stosunku do zasadniczej kary pozbawienia wolności. Nie można więc zamienić kary grzywny na zastępcze więzienie, jeżeli ją wymierzono oprócz 15 lat więzienia, ani na zastępczy areszt, jeżeli tę grzywnę wymierzono oprócz 5 lat aresztu. Kara 18 lat więzienia czy 8 lat aresztu byłaby w świetle polskiego kodeksu karnego *poena sine lege*, a tym samym byłaby karą orzeczoną *contra legem*. To prawda, że przepis art. 43 § 1 k.k. ma charakter obligatoryjny („sąd zamienia grzywnę”), lecz może on być stosowany tylko w zgodzie z innymi przepisami określającymi granice danego rodzaju kary pozbawienia wolności, zwłaszcza jeżeli są to przepisy zasadnicze dla tej kwestii i stanowiące główne źródło ustawowego jej uregulowania (takimi właśnie przepisami dla górnej granicy kary pozbawienia wolności są art. 39 § 1 k.k. oraz art. 40 § 1 k.k.). Również przepis art. 33 § 1 k.k. nie zmienia tych granic. On tylko stwierdza, że podobnie jak w zakresie kary pozbawienia wolności, tak i w zakresie kary grzywny można wymierzyć karę łączną, a następnie orzec obie te kary łącznie. Jeżeli jednak wypadnie zamienić karę łączną grzywny na zastępcze pozbawienie wolności i dodać te dwie kary do siebie, to ich suma musi respektować zasadnicze przepisy określające granice danego rodzaju kary pozbawienia wolności, tj. przepisy art. 39 § 1 k.k. oraz art. 40 § 1 k.k.

Sąd Najwyższy ma rację twierdząc (postanowienie z dnia 10 III 1962 r.,

i IW], 1963, nr 2. Wyrok z 17 IX 1963 r. (IK 111/63): „Kara grzywny w zestawieniu z karą pozbawienia wolności jest karą innego rodzaju, będącą w swej istocie środkiem represyjnym, który ma stanowić dla sprawcy dolegliwość natury ekonomicznej. Błędny jest pogląd, że wymierzenie kary grzywny jakoby podwyższało automatycznie zasadniczą karę pozbawienia wolności ponad dopuszczalną przez prawo wysokość. Kara grzywny bynajmniej nie podwyższa automatycznie kary pozbawienia wolności, bo wykonuje się ją oddzielnie od tej kary i na innych zasadach”. Wyrok ten został ogłoszony OSN IK i IW 1964, nr 6. Wyrok ten jest trafny, jak długo grzywna pozostaje karą pieniężną. Z chwilą jednak zamiany jej na zastępczą karę pozbawienia wolności, wyrok ten jest równie nietrafny jak wyżej wymienione postanowienie Sądu Najwyższego:

IV KZ 188/61), że wymierzenie grzywny obok dożywotniego więzienia jest dopuszczalne, skoro ustawa zabrania jedynie wymierzenia grzywny obok kary śmierci (art. S3 § 2 k.k.). Dopóki ta grzywna jest karą pieniężną, wymiar taki nie budzi żadnych wątpliwości i oddzielne wykonanie jednej i drugiej kary jest możliwe. Jeżeli natomiast grzywna okaże się nieściągalna, nie może ona być zamieniona na zastępcze więzienie, bowiem jest to niemożliwe ze względów zasadniczych, ponieważ taka zamiana miałaby przekraczać granice dożywotniego więzienia jako najwyższego wymiaru ustawowego dla tego rodzaju kary (art. 39 § 1 k.k.), a ponadto jest to również niemożliwe z powodów natury logicznej i praktycznej. Jak bowiem można mówić o dodaniu np. trzyletniego więzienia zastępczego do chwili będącej końcem życia przestępcy, który odbył karę dożywotniego więzienia? Poza tym, jak miałyby przebiegać oddzielne wykonanie zasadniczej kary dożywotniego więzienia i np. trzyletniego zastępczego więzienia powstałego z zamiany nieściągalnej grzywny wymierzonej obok dożywotniego więzienia? Wątpię, czy ten swoisty, a raczej niesamowity zbieg kar można by wykonywać w ten sposób, aby jeden dzień zaliczać na poczet kary zasadniczej, a następny dzień na poczet kary zastępczej itd. aż do upływu czasu, na jaki została oznaczona zastępcza kara więzienia. Okazuje się, że nie można pojmować à la lettre pewnych konsekwencji wpływających formalnie z danego przepisu ustawy. Jakkolwiek obok dożywotniego więzienia można czy nawet należy (np. art. 3 § 2 ustawy z dnia 18 VI 1959 r. o odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciw własności społecznej) orzec karę grzywny, to jednak w przypadku jej nieściągalności niemożliwa jest jej zamiana na karę zastępczą więzienia.

Przenosząc się na teren prawa o wykroczeniach należy skonstatować, że z omówionych dotychczas dwu zagadnień tylko jedno jest aktualne, a mianowicie sprawa wymiaru zastępczej kary aresztu w przypadku nieściągalności grzywny orzeczonej kumulatywnie z zasadniczą karą aresztu. Zagadnienie dotyczące prawa rezygnacji ze skazania na grzywnę w razie niecelowości takiego skazania jest bezprzedmiotowe, ponieważ przepis art. 8 § 3 prawa o wykroczeniach (formalny odpowiednik przepisu art. 42 § 2 k.k.) nakazuje wymierzyć dodatkowo⁵ grzywnę, jeżeli wykroczenia, za

⁵ Z tekstu przepisu art. 8 § 3 prawa o wykroczeniach wynika, że uważa ono grzywnę orzeczoną na mocy tego przepisu za karę dodatkową, jakkolwiek grzywna jest jedną z dwu zasadniczych kar grożących za wykroczenie (art. 1 prawa o wykroczeniach). Stanowisko to różni się od stanowiska zajętego przez przepis art. 42 § 2 k.k., który nie uważa grzywny za karę dodatkową, toteż nieściśle de lege lata ujmują tę kwestię niektórzy autorowie komentarzy do kodeksu karnego, nadając grzywnie przewidzianej w przepisie art. 42 § 2 k.k. charakter kary dodatkowej czy wręcz nazywając ją w ten sposób. Niektórzy ganią nawet ustawodawcę za umieszczenie tego przepisu w rozdziale traktującym o karach zasadniczych zamiast w rozdziale dotyczącym kar dodatkowych i zarzucają ustawodawcy nieścisłość kodyfikacyjną (zob. S. Glaser, A. Mogilnicki, *Kodeks karny. Komentarz*, Kraków 1934, s. 203 i 204).

które grozi wyłącznie kara aresztu, dopuszczono się z chęci zysku. Przepis ten nie zawiera natomiast treści odpowiadającej temu zdaniu przepisu art. 42 § 2 k.k., na które składają się słowa: „chyba że skazanie na grzywnę nie byłoby celowe”.

Zagadnienie wysokości kary zastępczej reguluje przepis art. 10 § 2 prawa o wykroczeniach (formalny odpowiednik przepisu art. 43 § 4 k.k.). Mianowicie, areszt zastępczy nie może trwać dłużej niż maksymalna zasadnicza kara aresztu grożącego za dane wykroczenie, a gdyby kara aresztu nie była przewidziana, areszt zastępczy nie może trwać dłużej niż 3 miesiące. Podobnie jak w świetle przepisów kodeksu karnego, tak i tutaj kara zastępcza aresztu może pochodzić z zamiany grzywny grożącej alternatywnie obok aresztu (np. art. 17, 24, 44 itd. prawa o wykroczeniach), jak również z grzywny grożącej kumulatywnie obok kary aresztu. W części szczególnej prawa o wykroczeniach zagrożenie takie spotykamy tylko w jednym przepisie, mianowicie w art. 61, poza tym zagrożenie kumulatywne przewiduje wspomniany już przepis art. 8 § 3 prawa o wykroczeniach. Ponadto na terenie prawa o wykroczeniach areszt zastępczy może być wynikiem zamiany grzywny grożącej jako kara wyłączna za dane wykroczenie (np. art. 41, art. 60 itd. prawa o wykroczeniach). Podobnie jak sub specie przepisów kodeksu karnego, tak i na terenie przepisów prawa o wykroczeniach należy stwierdzić, że zastępcza kara pozbawienia wolności może być wymierzona obok maksymalnej kary zasadniczej grożącej za dane wykroczenie, byleby razem wzięte nie przekroczyły najwyższego wymiaru przewidzianego dla aresztu grożącego za wykroczenia, tj. 3 miesięcy (art. 1 prawa o wykroczeniach). Obojętne jest przy tym czy grzywna, z której zamiany powstał areszt zastępczy, została orzeczona na mocy przepisu art. 61 prawa o wykroczeniach, czy na podstawie przepisu art. 8 § 3 tegoż prawa, gdyż oba te przepisy stanowią *lex* pozwalającą na zaostrenie zasadniczej kary aresztu.

IV

Grzywna to kara pieniężna i tam gdzie występuje ona jako kara obligatoryjna i kumulatywna obok kary pozbawienia wolności, jest zaostreniem tejże kary. Z natury swojej grzywna jest więc karą majątkową (ewentualnie staje się zastępczym pozbawieniem wolności). Taką samą karą majątkową jest również przepadek majątku, który w postaci dolegliwości w sferze dóbr materialnych ma zaostreć dolegliwość tkwiącą w karze pozbawienia wolności. To są punkty styczne między grzywną a przepadkiem majątku. Z drugiej jednak strony istnieje między tymi dwoma majątkowymi środkami karnymi zasadnicza różnica. Mianowicie grzywna jest karą zasadniczą, natomiast przepadek majątku jest karą dodatkową. Ponadto grzywna obejmuje zarówno majątek teraźniejszy, jak i przyszły (np. zarobki lub dochody skazanego), podczas gdy przepadek dotyczy

tylko terażniejszego majątku osoby skazanej, tj. jedynie mienia istniejącego w chwili wydanie orzeczenia o konfiskacie. Ze względu na majątkowy charakter grzywny i przypadku powstaje pytanie, czy możliwe i celowe jest wymierzanie grzywny obok przypadku majątku, a nadto, czy grzywna orzeczona obok przypadku majątku podlega pokryciu z tego majątku, który przeszedł na rzecz skarbu państwa. Należy przy tym zaznaczyć, że dla tego zagadnienia aktualne jest orzeczenie przypadku całego majątku bądź takiej jego części, iż część pozostała nie wystarcza na pokrycie wymierzonej również grzywny. Gdyby bowiem ta wolna część majątku była równa wysokości wymierzonej grzywny lub od niej większa, wówczas nie byłoby żadnego problemu.

Problem możliwości i celowości lub niecelowości wymierzania przez sąd grzywny obok orzeczenia przypadku majątku skazanego zależy od przepisu ustawy karnej przewidującej grzywnę i przypadek majątku. Jeżeli ustawa kategorycznie nakazuje orzeczenie przypadku majątku jako kary dodatkowej obligatoryjnej (np. art. 2 § 1 ustawy z dnia 28 I 1958 r. o wzmożeniu ochrony mienia społecznego przed szkodami wynikającymi z przestępstwa), a z drugiej strony, jeżeli za dane przestępstwo grozi kara grzywny kumulatywnie obok kary pozbawienia wolności (np. art. 1—4, 6 i 7 ustawy z dnia 18 VI 1959 r. o odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciw własności społecznej) — wówczas sąd nie może badać celowości orzeczenia grzywny obok przypadku majątku. Musi on orzec karę zasadniczą pozbawienia wolności, karę zasadniczą grzywny i karę dodatkową przypadku majątku, choćby istniała pewność, że wymierzona grzywna okaże się nieściągalna. Przypadek majątku może być całkowity lub częściowy, przeto sąd powinien orzec ten przypadek w takiej wysokości, aby było jeszcze z czego ściągnąć wymierzoną równocześnie grzywnę. W związku z obligatoryjną grzywną i obligatoryjnym przypadkiem majątku można by się zastanawiać nad celowością i sensownością przepisów ustawowych nakazujących orzeczenie tych dwu kar, lecz jest to już zupełnie inne zagadnienie. Pomimo ewentualnych wątpliwości i zastrzeżeń, przepisom takim nie można bezwzględnie odmówić pewnej racji. To bowiem, co dla sądu znającego konkretną sytuację majątkową skazanego wydaje się nierealne i niecelowe, może przedstawiać się inaczej ustawodawcy operującemu kategoriami abstrakcyjnymi, zwłaszcza że przypadek majątku nie musi dotyczyć całego majątku, lecz może się odnosić do jego części. Ponadto przypadek majątku występuje w regule jako kara dodatkowa fakultatywna.

W przypadku gdy ustawa postanawia, że sąd „może” orzec przypadek majątku (np. art. 2 § 2 wspomnianej ustawy z dnia 21 I 1958 r., art. 2 dekretu z dnia 28 VI 1946 r. o odpowiedzialności karnej za odstępstwo od narodowości, art. 9 ust. 3 w związku z art. 3 ust. 2 lub art. 7 ustawy z dnia 22 IV 1959 r. o zwalczaniu niedozwolonego wyrobu spirytusu), a więc jeżeli jest to kara dodatkowa fakultatywna, a za dane przestęp-

stwo grozi kumulatywnie kara grzywny i kara pozbawienia wolności — wówczas sąd może zastanawiać się nad celowością orzeczenia przepadku majątku obok grzywny. Gdy majątek skazanego nie wystarczy na pokrycie grzywny i przepadku, wtedy należy zrezygnować z orzeczenia przepadku majątku. Grzywna bowiem, jako kara obligatoryjna, musi być wymierzona.

Na marginesie omawianego zagadnienia należy wspomnieć o uchwale Sądu Najwyższego z dnia 20 XII 1962 r. (w sprawie VI KO 76/60)⁶. Uchwała ta jest trafna, w odniesieniu do przestępstwa popełnionego z chęci zysku, za które ustawa przepisuje tylko karę pozbawienia wolności i za które obok tej kary należałoby wymierzyć grzywnę na mocy przepisu art. 42 § 2 k.k. Jeżeli natomiast za dane przestępstwo grozi kumulatywnie grzywna obok kary pozbawienia wolności w odnośnym przepisie części szczególnej ustawy karnej, choćby zostało ono popełnione z chęci zysku, to nie można obok kary pozbawienia wolności i tej grzywny wymierzać drugiej grzywny na podstawie przepisu art. 42 § 2 k.k. (vide poprzednie uwagi na ten temat). Nie można więc wymierzyć grzywny na podstawie przepisu art. 42 § 2 k.k. za popełnione z chęci zysku przestępstwo przeciw własności społecznej, za które sprawca na mocy przepisów art. 1—4, 6 i 7 ustawy z dnia 18 VI 1959 r. został skazany na karę pozbawienia wolności i grzywnę, o tyle więc z tą uchwałą Sądu Najwyższego nie można się zgodzić. O wpływie orzeczenia przepadku majątku na celowość połączenia z nim grzywny wypowiedziałem się już w uwagach dotyczących tego zagadnienia.

Grzywny wymierzonej obok przepadku majątku w całości lub w takiej części, że pozostałość nie wystarcza na jej ściągnięcie, nie można pokryć ze skonfiskowanego majątku, który stał się własnością skarbu państwa. Takie jest również stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w uchwale z dnia 21 I 1965 r. (w sprawie VI KO 3/64)⁷. Uzasadnienie tej uchwały opiera się na trzech argumentach: a) Grzywna orzeczona równocześnie z przepadkiem majątku nie stanowi „należności” wymienionej w przepisie art. 7 ust. 1 dekretu z dnia 22 X 1947 r. o przepadku majątku (byłaby ona tą należnością, gdyby została wymierzona przed orzeczeniem przepadku majątku); b) Pokrycie tej grzywny ze skonfiskowa-

⁶ Uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 XII 1962 r. (VI KO 76/60): „Orzeczenie kary dodatkowej przepadku majątku skazanego w całości z mocy art. 2 § 1 ustawy z dnia 21 I 1958 r. (Dz. U. nr 4, poz. 11) nie daje samo przez się podstawy do uznania skazania na grzywnę po myśli art. 42 § 2 k.k. za niecelowe i odstąpienia z tego tylko powodu od wymierzenia jej oskarżonemu”, uchwała ta została opublikowana i zaopatrzona glosą H. Rajzmana w Nowym Prawie 1963, nr 3, s. 383—388.

⁷ Uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 21 I 1965 r. (VI KO 3964): „Grzywna orzeczona w tym samym wyroku obok kary przepadku majątku nie podlega pokryciu z majątku, który z mocy tego wyroku przeszedł na rzecz Skarbu Państwa”. Uchwała ta została ogłoszona w OSN IK i IW 1964, nr 3.

nego majątku narażałoby na bezprzedmiotowość przepisy prawne przewidujące równoczesny wymiar grzywny i przepadek majątku w całości, a ponadto byłoby to pochłonięcie jednej kary przez drugą i swoiste darowanie grzywny; c) Mając na uwadze gospodarczofinansowe zadania grzywny, sąd powinien wymierzać tę karę z uwzględnieniem stosunków majątkowych sprawcy (art. 56 k.k.). W razie nieściągalności tej grzywny i niewykonania pracy na jej rachunek, należy ją zamienić na zastępczą karę pozbawienia wolności (art. 43 k.k.).

Co do motywacji tej merytorycznie trafnej uchwały nasuwają się pewne uwagi. Interpretacja przepisu art. 7 ust. 1 dekretu o przypadku majątku jest niezgodna z tym przepisem. W myśl tego przepisu za zobowiązania osoby, której majątek uległ w całości przypadkowi, skarb państwa odpowiada do wysokości wartości majątku przechodzącego na jego własność. Należności skarbu państwa oparte na tytule publicznoprawnym lub prywatnoprawnym traktuje się w tym przypadku na równi z innymi wierzytelnościami przypadającymi od skazanego, choćby należności publicznoprawne zostały ustalone po uprawomocnieniu się orzeczenia o przypadku. Skarb państwa zachowuje jednak pierwszeństwo zaspokojenia służące mu z mocy prawa w stosunku do tych należności. Okazuje się więc, że ten przepis nie tylko nie wymaga, by grzywna została wymierzona przed orzeczeniem przypadku majątku, lecz przeciwnie, *expressis verbis* stwierdza, że wierzytelność oparta na tytule publicznoprawnym (któremu to pojęciu grzywna odpowiada wprost klasycznie) mogłaby być pokryta z tego majątku, mimo że została wymierzona nawet po uprawomocnieniu się orzeczenia o przypadku majątku. Tym bardziej zatem mogłaby być pokryta, gdyby jej wymiar uprawomocnił się równocześnie z uprawomocnieniem się orzeczenia o przypadku majątku. Wobec tego grzywna wymierzona równocześnie z orzeczeniem przypadku majątku stanowi „należność” skarbu państwa wymienioną w przepisie art. 7 ust. 1 wspomnianego dekretu⁸. Gdyby więc chodziło tylko o to, grzywna mogłaby być pokryta ze skonfiskowanego majątku, toteż niemożność pokrycia wierzytelności opiera się na innej podstawie.

Argument co do ewentualnej bezprzedmiotowości przepisów prawnych zezwalających na równoczesny wymiar grzywny i orzeczenie przypadku majątku ma tylko względną moc przekonującą. Fakt istnienia takich przepisów nie musi usprawiedliwiać danego rozstrzygnięcia konkretnej kwestii i nadawać mu cech trafności. Można by również widzieć swoiste darowanie dolegliwości tkwiącej w karze grzywny nie tylko w przypadku pokrycia ze skonfiskowanego majątku grzywny orzeczonej równocześnie

⁸ Co do odmiennej interpretacji przepisu art. 7 ust. 1 dekretu o przypadku majątku (analogicznej do interpretacji Sądu Najwyższego w uchwale z dnia 21 I 1965 r., VI KO 3/64) zob. H. Rajzman, *Glosa do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 1962 r. (VI KO 76/60)* ogłoszona w Nowym Prawie 1963, nr 3, s. 384—388.

z przypadkiem tego majątku, lecz i w przypadku pokrycia z tego majątku grzywny wymierzonej jeszcze przed orzeczeniem jego przypadku. Wszak dla osoby skazanej na grzywnę korzyść płynąca z pochłonięcia jej przez karę dodatkową przypadku majątku jest taka sama, bez względu na datę wymierzenia tej grzywny w stosunku do daty orzeczenia przypadku majątku. Dlatego też uważam za argument najbardziej przekonujący o niemożności pokrycia grzywny ze skonfiskowanego w całości majątku okoliczność, iż w przypadku „potrącenia” z tego majątku wierzytelności publicznoprawnej zwanej karą grzywny, skarb państwa spłacając ją, wstępowały w miejsce przestępcy skazanego na tę grzywnę. Metaforycznie można by więc powiedzieć, że skarb państwa przybrałby charakter przestępcy, ściągając na siebie dolegliwość, „jaką miała stanowić dla oskarżonego kara grzywny orzeczona zgodnie z wolą ustawodawcy”. Tego rodzaju *qui pro quo* jest nie tylko niedopuszczalne w świetle prawa, lecz jest ono nie do pomyślenia w świetle naturalnego i przeciętnego rozumu ludzkiego, bez względu na to, czy grzywna jest *antecedens*, *concomitans*, czy *subsequens* w stosunku do konfiskaty całego majątku osoby skazanej.

Zupełnie trafne są wskazania wspomnianej uchwały Sądu Najwyższego w kierunku przepisów art. 56 k.k. oraz art. 43 k.k. Co do konsekwencji płynących z tego ostatniego przepisu, odsyłam do uwag stanowiących treść części III niniejszego artykułu.

CERTAINS ASPECTS DE LA PEINE D'AMENDE

R é s u m é

En dehors de quelques remarques sous forme d'introduction qui font la base de la première partie de l'article, le sujet principal est formé par les problèmes suivants: a) la libération de la cour de justice du devoir d'adjudger une amende au cas d'inefficacité de cette sentence (art. 42 § 2 c.p.) concerne-t-elle des dispositions du droit pénal, qui menacent cumulativement d'une peine de privation de liberté et d'amende? (art. 134, 135, 160, 170, 210—212, 255, 283 du c.p. ainsi que les dispositions analogiques d'autres décrets); b) l'administration de la peine substitutionnelle de privation de liberté en plus de la peine primaire de privation de liberté; c) l'amende et la confiscation des biens.

Ad a) Dans les cas prévus par l'art. 134 du c.p. (ainsi que par d'autres règlements menaçants d'une peine cumulative d'amende en plus de privation de liberté) la cour de justice n'a pas le droit de résigner de la sentence d'amende, même si elle était sûre que sa décision est inefficace (seconde partie de l'article).

Ad b) Au cas d'échange d'une amende irrécouvrable en peine substitutionnelle de privation de liberté il est dû en plus des limitations découlant de l'art. 43 § 4 du c.p. de considérer également, que la somme de la peine essentielle et substitutionnelle de privation de liberté ne dépasse pas la suprême sentence prévue par la loi pour cette catégorie de pénalité conformément aux dispositions de l'art. 39 § 1, 40 § 1, 31 § 2 ainsi que 60 § 1 du c.p. (la troisième partie de l'article).

Ad c) Si le décret enjoint d'une manière catégorique la sentence de confiscation des biens comme peine supplémentaire obligatoire, et d'autre part le délit donné

est menacé d'une amende cumulativement en plus de privation de liberté — la cour ne peut examiner si l'amende en plus de la confiscation des biens est conforme au but. D'autre part si la loi décide, que la cour „peut" condamner à la confiscation des biens, et le délit en cause menace d'une peine cumulative d'amende et de privation de liberté — alors la cour peut examiner si éventuellement la sentence de confiscation des biens en plus d'amende est conforme au but (quatrième partie de l'article).